

Jødedom med kristne røtter

Dagen 3. mai 2013

AT NT BYGGER PÅ GT ER KJENT, MEN SENERE GIKK INSPIRASJONEN OGSÅ ANDRE VEIEN.

EIVIND ALGRØY
eivind.algroey@dagen.no

LA DITT RIKE KOMME SNARLIG, om kort tid, for oss og hele Israel! (...) Må den Helliges navn bli lovet og priset, forherlighet og opphøyet, oppløftet og æret, berømmet og lovprist (...) Gi at hele Israels ydmyke bønner må bli mottatt av vår Far i himmelen!

Disse ordene kan en høre dersom en i dag deltar ved jødiske gravferder. Bønnen kalles Kaddish og er en gammel, jødisk bønn og bes i gravferder eller for å minnes en person som er død.

Formuleringene i den jødiske bønnen kan i stor grad minne om bønner Jesus lærte sine disipler å be. Det har fått mange til å anta at Jesus bygde på denne gamle bønnen da disiplene spurte sin læremester hvordan de skulle be. Faktisk har det lenge vært god latin å

gå ut fra dette. Men Torleif Elgvin ved NLA Høgskolen i Staffeldts-

gate mener det er mer sannsynlig at jødiske lærde har plukket fra kristen bønnetradisjon.

MEN VENT LITT. Har kristendommen inspirert jødedommen? Blir ikke det å snu det hele på hodet? Elgvin forteller at det de siste 15 årene har skjedd et skifte i hvordan man betrakter forholdet mellom jødisk og kristen teologi, fromhetsliv og liturgi. Endringen kom først fra jødiske forskere, som begynte å se på innflytelsen tidlig kristendom hadde på rabbinisk jødedom i århundrene etter det andre tempelets fall i år 70.

Trenden som Elgvin nevner går ut på å dokumentere hvordan kristen tradisjon har inspirert jødisk tradisjon polemisk. Særlig fra det andre til det fjerde århundre ble jødisk teologi og liturgi utformet i interaksjon med kristendommen. Når i tillegg Kaddish ikke dukker opp i skriftlige kilder for den første jødiske bønnebok i Babylonia rundt år 860 etter Kristus, ja da blir det «historisk suspekt» å påstå at Jesus gjorde en slags utvidelse av Kaddish, ifølge NLA-forskeren.

Hovedregelen er at en yngre tekst er avhengig av en eldre og ikke motsatt, sier han.

Men formuleringen «Vår Far» er ikke ny med Jesus, den finnes belagt i

flere liturgiske bønner fra Qumran forteller Elgvin, som blant annet forsker på skriftrullene som ble funnet i ørkenhulene. Å rope til Gud og kalle ham «min Far» er også belagt i jødisk tradisjon så tidlig som i det apokryfe skriftet Siraks bok. At jøder kunne kalle Gud min far i en akutt bønnesituasjon er derfor belagt lenge før Jesu tid.

– Ikke alt Jesus sier, er like nytt, men i evangeliene aner vi et mer intenst sønneforhold til Gud enn i jødisk bønn før hans tid, forklarer Elgvin.

DET ER NATURLIGVIS JØDEDOMMEN slik den ble utformet etter det andre tempelets fall som er blitt påvirket av møtet med kristendommen. Nå lå deres kraftsenter i ruiner, og jødedommen ble dessuten utfordret av en stadig voksende trosretning som gjorde hevd på åpenbaringen de hadde fått og tatt vare på i årtusener. Dette utfordret lærde jøder, som måtte respondere på endringene. De måtte vise hvorfor akkurat de hadde den korrekte forståelsen av hvem Messias er, hvem det sanne Israel er og hvordan historien om Guds folk ble fortalt. Dermed var i interaksjonen i gang.

– Vi vet ikke akkurat hva slags kontakt man hadde med hverandre var, men det er helt tydelig at begge sider kjenner den annens teologi og noe av liturgien. Lærde på begge sider ønsker klare skiller, men man ønsker samtidig å matche motstanderens teologiske hovedpunkt, forklarer Elgvin.

Man «stjal» altså viktige anliggender fra andre, og holdt fram egne svar på spørsmålet. Dermed kunne en si at «dette har vi like bra hos oss». I følge Elgvin ventet rabbinerne for eksempel på to messias-typer fra 300-tallet, en seirende konge men også en som skal kjempe og dø.

– Helt nytt er ikke dette. En finner en lidende prestelig Messias i noen tekster allerede før NT. Tenkningen om Mes-

sias viser hvordan jødiske og kristne trossannheter polemisk inspireres av hverandre.

HØGSKOLEKTOR JAN RANTRUD ved NLA Høgskolen Bergen har flere ganger deltatt i seremonier der den jødiske bønner blir bedt. Han

har ikke den norske oversettelsen tilgjengelig, men han oversetter den like godt fra arameisk fritt etter hukommelsen: «Måtte hans navn bli opphøyet og helliget i den verden som han har skapt etter sin vilje. Måtte hans rike komme og hans frelse blomstre og hans Messias komme i vår livstid og våre dager og i Israels hus' tid, raskt og snart.»

– Omtrent slik lyder kjernebønnen, de sørgendes kaddish. Det fascinerende er at det er ingenting i bønner som ikke en kristen ville kunne be. Det samme gjelder Fadervår, også den ville en jøde kunne be, sier Rantrud om de to bønnene.

Men også Rantrud tror de har oppstått uavhengig av hverandre, og han synes tankene Elgvin presenterer er interessante.

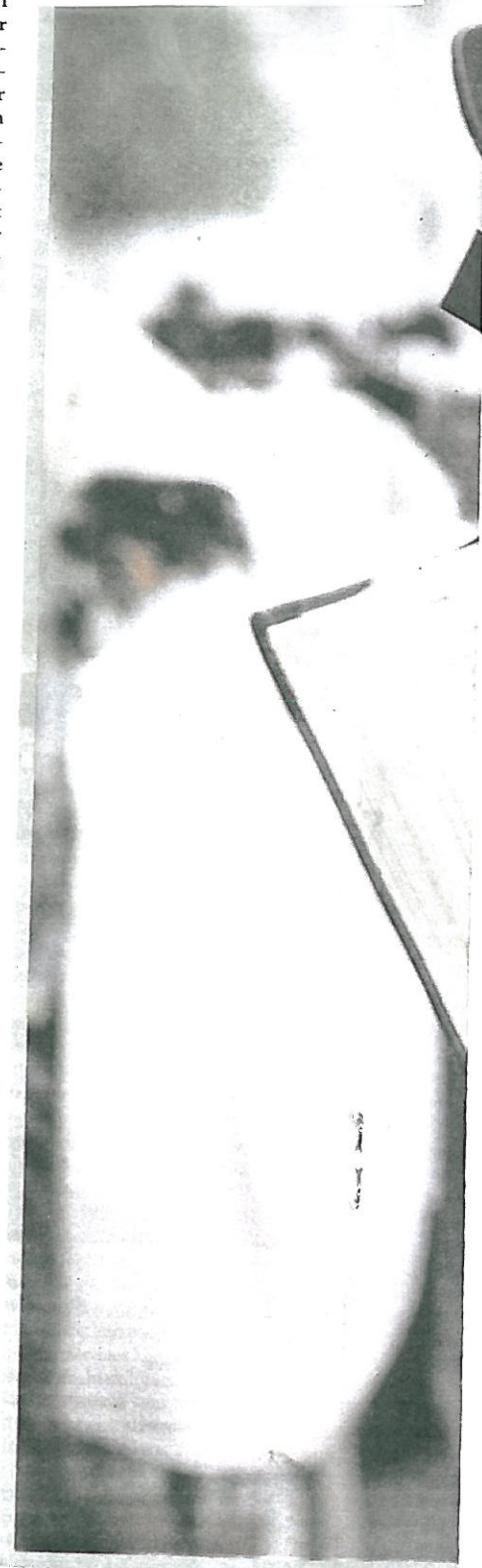
– Den første noenlunde fullstendige beskrivelsen av et jødisk påskemåltid finner vi jo i NT før de rabbiniske beskrivelsene. Men på grunn av historiske forhold har jo slike tanker blitt anonymisert og lagt litt lokk på. At jødiske forskere tar tak i det gjør det enklere, medgir Rantrud, som i likhet med Elgvin tror Vår Far er Jesu originale bønn og ikke en omskriving av eksisterende bønner.

HVOR HJERTELIG forholdet var mellom jøder og Kristus-etterfølgerne vet vi ikke så veldig mye om. Men hedningekristne gikk fortsatt i synagogen på 300-tallet, ifølge Elgvin. Han forklarer at når den kjente kirkefar og taler John

Krysostomos holder sine «taler mot jødene» på 380-tallet, så var formålet nettopp å advare kristne mot å fortsette å gå i synagogene. Det viser at mange kristne var påfallende positive og tett på jødedommen, forteller forskeren.

– Helt opp til 600-tallet finnes eksempler på jødekristne som levde med en dobbel identitet. Men det ble utvilsomt mindre vanlig fra 300-tallet, sier Torleif Elgvin. Han har nylig levert en lengre artikkel til Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap der han skriver om drakampen som foregikk mellom jødedom og kristendom i de første århundrene etter Kristus.

røtter

BØNN: Troende jøder ber i mange sammenhenger. De teologi og praksis, ifølge Torleif Elgvin. FOTO: YAYMICRO.COM